

ΙΑΚΩΒΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ

Ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶνε τι ἀσύνηθες ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἢ ἐμφάνισις Ἑλλήνων τυχοδιωκτῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, οἵτινες παρίστων ἑαυτοὺς ὡς καταγομένους ἐξ ἡγεμονικῶν οἰκῶν τοῦ Βυζαντίου ἢ ἐξ ἄλλων ἐπιφανῶν οἰκῶν τούτου, μετεχειρίζοντο δὲ τὰς ποικίλας γνώσεις αὐτῶν περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν θεολογίαν καὶ τὰ στρατιωτικὰ πρὸς ἰδίους αὐτῶν σκοπούς, τινὲς δὲ καὶ πρὸς ἔθνικούς. Οἱ τακτικοὶ ἀναγνώσται τῆς Ἑστίας θὰ ἐνθυμῶνται τὸν βίον τοιοῦτου Ἑλλήνου, τοῦ Ἰακώβου Ὀλυμπιδαρίου Παλαιολόγου, τὸν δημοσιευθέντα ἐν μεταφράσει ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 293 καὶ 294 τῆς Ἑστίας τοῦ ἔτους 1881. Ἦδη δὲ ὁ κ. Αἰμίλιος Λεγράνδ, ὁ δι' ἐνδεδελεχῶς ἀξιεπαινοῦ ἐργασίας καὶ πλείστης ἐπιμελείας διαφωτίζων τὰς σκοτεινὰς σελίδας τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, δημοσιεῖ διὰ δύο βιογραφίας λατινιστὶ γεγραμμένας καὶ σπανίας καταστάσας ἑτέρου Ἑλλήνου τυχοδιωκτοῦ, Ἰακώβου καὶ τούτου καλουμένου, φέροντος τὸν τίτλον «Ἡρακλείδης Ἰακώβος Βασιλικός, δεσπότης Σάμου, ἄρχος καὶ μαρκήσιος Πάρου, κόμης Παλατίνος καὶ πρίγκηψ Μολδαβίας.» Τὸ περὶ τούτου ἔργον τοῦ κ. Λεγράνδ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: Deux vies de Jacques Basilicos seigneur de Samos, marquis de Paros, comte palatin, et prince de Moldavie. L'une par Jean Sommer, l'autre par A. M. Graziani, suivies de pièces rares et inédites, publiées par Émile Legrand professeur à l'école nationale des langues orientales. Paris 1889. Σελίδ. XLI—292.

Ὁ κ. Λεγράνδ, πλὴν τῶν δύο βιογραφιῶν, περιλαμβάνει ἐν τῷ εἰρημένῳ βιβλίῳ καὶ πᾶν ὅ,τι περιῆλθεν εἰς γνώσιν αὐτοῦ, ἀναδιφῶντος τὰς βιβλιοθήκας, ἀφορῶν τὸν βίον τοῦ Βασιλικοῦ, οἷον ἐπιγράμματα καὶ ἐλεγεία εἰς τιμὴν του ποιηθέντα, ἐπιστολάς τοῦ Φιλίππου Μελάγχθωνος περὶ τούτου, καὶ ἐπιστολάς αὐτοῦ τούτου τοῦ Βασιλικοῦ, καθὼς καὶ βιογραφίαν τοῦ Ἰακώβου Διασσωρίνου ἀνεψιοῦ του γραφεύσαν ὑπὸ Graziani.

Ὁ πλήρης περιπετειῶν βίος τοῦ Βασιλικοῦ, ἱππάρχου ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Καρόλου Ε', κατόπιν δὲ δεσπότης Μολδαβίας, (1561) δὲν εἶνε εἰσέτι γνωστός· αἱ τέως γνωσταὶ πηγαί, ἀλλὰ καὶ δυσεῦρετοι ἐν ταύτῳ, παριστῶσιν αὐτὸν ὡς ἄνδρα πολυμαθῆ, γνώστην τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῆς λατινικῆς, τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἰσπανικῆς, ἔμπειρον περὶ τὴν θεολογίαν καὶ

λοιπὰς ἐπιστήμας, στρατιωτὴν δεξιότατον, ἀνδραγαθήσαντα ἐν μάχαις, ἀλλ' ἀπατεῶνα καὶ τυχοδιωκτὴν, ἐξαπατήσαντα διὰ παραστάσεως ψευδῶν τίτλων, καὶ γενεαλογικῶν δένδρων τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ δὴ τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον Ε', ὅτι εἶλκε τὸ γένος ἐξ ἡγεμονικῶν οἰκῶν, καὶ τυχόντα τούτου ἕνεκα πολλῶν τιμῶν, καὶ νέων τίτλων καὶ προνομίων.

Ἐν Εὐρώπῃ διατρίβων συνῆψε σχέσεις μετὰ τοῦ διασώμου Μελάγχθωνος, τυχῶν καὶ ἐπιστολῶν τούτου συστατικῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας. Ἐπὶ τέλους δὲ ἱστορεῖται ὅτι διὰ δόλου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σπάθης ἐπὶ κεφαλῆς μισθοφόρον εἰσήλασεν εἰς Μολδαβίαν, ἐξεδίωξε τοῦ θρόνου τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς Ἀλέξανδρον Δ' Λεπουσιάνον καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν, ἡγεμονεύσας ἔτη δύο. Οἱ βιογράφοι του γράφουσιν ὅτι ὑπῆρξε τυραννικός καὶ καταθλιπτικώτατος κατὰ τὴν ἡγεμονίαν του, ἀλλ' ὅτι ἐν ταύτῳ ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων, ὅτι ἐσύστησε βιβλιοθήκας καὶ ὅτι προσεκάλεσε σοφοὺς ἐξ Εὐρώπης καθηγητάς, κτλ. Ἐκ τῆς ἀρχῆς δ' ἐξεβλήθη συνωμοσάντων κατ' αὐτοῦ τῶν ἀρχόντων τῆς Μολδαβίας, οἵτινες ἀναθέσαντες τὴν ἀρχηγίαν εἰς Στέφανον Τόμσαν περιέκλεισαν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σουτζέβας καὶ ἐφόνευσαν τῷ 1563.

Τὰ περὶ τῆς πατρίδος τοῦ ἀνδρός τούτου διαμφισθητοῦνται· διότι ἄλλοι μὲν τῶν βιογράφων του λέγουσιν ὅτι ἦτο Κρής, ἄλλοι δὲ ὅτι ἦτο Σάμιος· ὁ κ. Σάθας θεωρεῖ καταγομένον ἐκ Δωρίδος· ὁ δὲ συγγραφεὺς τὴν ἱστορίαν τῆς Δακίας Φωτεινὸς γράφει ὅτι κατήγετο ἐκ Νύσσης τῆς πρωτεύουσας τῆς παλαιᾶς Σερβίας, ὅπερ ὅμως δὲν εἶνε ἀληθές, διότι τὰ περὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς τοῦλάχιστον παρ' οὐδενὸς διαμφισθητοῦνται.

Ὁ κ. Λεγράνδ διαμφισθητεῖ ἔτι τὰ ὑπὸ τῶν βιογράφων ἱστορούμενα ὅτι ὁ Βασιλικὸς ἐσπερίσθη τοὺς τίτλους καὶ τὰ ἔγγραφα Ἡρακλείδου τινὸς εἰς ὃν εἶχε παραδοθῆ ἐκ παιδῶν ὑπὸ τοῦ πτωχοῦ πατρὸς του, καὶ θεωρεῖ ὅτι οἱ τίτλοι, οὓς ἐπεδείκνυε καὶ τὰ γενεαλογικὰ δένδρα ἦσαν τυχοδιωκτικὸν ἐπιπόνημα αὐτοῦ τούτου.

Τό γε νῦν ἔχον, ὁ καθόλου βίος τοῦ ἀνδρός τούτου, τοῦ δράσαντος ἐν χώραις ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἀνελίχθη ἐντελῶς. Παρ' ἡμῖν εἶνε γνωσταὶ τρεῖς βιογραφίαι τοῦ ἀνδρός· ἡ πρώτη εὐρίσκεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Δακίας τοῦ Φωτεινοῦ (τόμ. 3, σελ. 78), ἡ ἑτέρα ἐν τῇ Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ τοῦ Κωνστ. Σάθα (σελ. 179) καὶ ἡ τρίτη ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας τῷ ἐκδιδομένῳ ὑπὸ Σ. Ι. Βουτυρά, Βρετοῦ καὶ Βαφειάδου ἐν Κωνσταντινουπόλει 1869, σελ. 982. Πλὴν τούτων δὲ ὁ Μ. Παρανίκας ἀνεδημοσίευσεν τὴν ἐν τῇ Τουρκολογίᾳ (σελ. 556) ἑλληνικὴν ἐπιστολὴν τοῦ

Βασιλικῷ πρὸς τὸν Μελάγχθωνα ἐν τῷ ΙΑ' τόμῳ, σελ. 66 τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ δὲ Κ. Σάθας ἐστὶ ἐν τῇ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ μακρᾷ πραγματείᾳ «Ἕλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει καὶ ἀναγέννησις τῆς ἑλληνικῆς τακτικῆς,» τῇ δημοσιευθείσῃ τῷ 1885 ἐν τῇ *Ἑστία* καὶ ἐκδοθείσῃ καὶ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ γράφει περὶ Βασιλικῷ τὰ ἐξῆς ἐν τέλει: «Περὶ τὰ μέσα τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος οἱ Δωριεῖς Ἰάκωβος Βασιλικὸς καὶ Ἰάκωβος Διασσωῖνος, Ἱλαρχοὶ ἐν τῷ ἰππικῷ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε', συνέλαβον τὸ ἀληθῶς γιγάντειον τόλμημα ν' ἀναστατώσωσιν ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Λιθουοῦ πελάγους, καὶ ὁ μὲν πρῶτος κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μολδαβίας καὶ καταβάλλῃ τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς ἐξημερώσεως τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῦ περὶ τὸν Ἰστρον ἕκτοτε ἀναπτυχθέντος Ἑλληνισμοῦ, οἱ δὲ ἄλλοι συνωμόται ἐξέπνευσαν εἰς τὰ βασιανιστήρια τῆς Ἑννετίας. Τὰ ἔγγραφα διέσωσαν πάσας τὰς περιπετείας τοῦ δράματος, τὸ ὅποιον θὰ ἐξιστορήσωμεν ἄλλοτε ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ». Μέχρι σήμερον ὁ Κ. Σάθας, ἕνεκα ἄλλων ἔργων αὐτοῦ προηγηθέντων δὲν ἐδημοσίευσεν τὰ περὶ τοῦ Βασιλικῷ Ἑλπιζομεν ὅτι μετὰ τὴν ἐκδοσὶν τῶν βιογραφιῶν ὑπὸ τοῦ Αἰμ. Λεγρὰνδ, θέλει ἐκδόσει τὰ εἰς χεῖράς του ἀνέκδοτα περὶ Βασιλικῷ ἔγγραφα· τοιαύτην δὲ ἐπιθυμίαν ἐκφράζει καὶ ὁ κύριος Λεγρὰνδ ἐν τοῖς προηγουμένοις του περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κωνστ. Σάθα.

Τοῦ Βασιλικῷ τούτου μνεῖαν ποιεῖται ἀπλῶς ὡς δεσπότης τῆς Μπογδανίας καὶ ὁ Μουστοξύδης ἐν Ἑλληνομνήμονι σελ. 599, παραλαμβάνων ἐκ τῆς Τουρκογραφικῆς, ἐν ἑρμηνείᾳ δημοσιευομένων ἐπιστολῶν τοῦ Ἑρμοδώρου Ἀηστάρχου, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσε νέος ὁ Βασιλικὸς καὶ ἔνθα μνημονεύεται καὶ τις Δημήτριος Νοτάριος τοῦ Δεσπότης ἢ ῥηγὸς τῆς Μπογδανίας. Τοῦ Δημητρίου δὲ τούτου γίνεται μνεῖα καὶ ὑπὸ τοῦ βιογράφου Sommer, ὁ ὁποῖος καὶ ἐλεγείον ἔγραψεν εἰς τιμὴν αὐτοῦ, ὅπερ ὁ κύριος Λεγρὰνδ δημοσιεύει.

Πλὴν τούτων δὲ εὔρηται χειρόγραφος ἱστορία τοῦ Βασιλικῷ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κυρίου Σπυριδ. Π. Λάμπρου, ἀντίγραφον νεώτερον παλαιότερου ἔγγραφου, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «Περὶ τοῦ Δεσπότης τῆς Μολδαβίας.» Ἐν τούτῳ ἐξιστορεῖται ἰδίως ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς ἐν Μολδαβίᾳ. Συνετάχθη δὲ τὸ ἱστορικὸν τούτο εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀλλ' οὐχὶ ὑπὸ Ἑλλήνων, διότι ὁ γράψας σφοδρῶς ἐμφορεῖται μισελληνισμοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δημοσιεύσεων περὶ τοῦ Βασιλικῷ.

Ὁ κ. Λεγρὰνδ ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐκδόσει τῶν βιογραφιῶν ἐν προλεγομένοις ἐκ 40 σελίδων ἐρευνᾷ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀφηγήσεων τῶν βιογράφων τοῦ Francois Forgach Οὐγγρου καγκελαρίου τοῦ Φερδινάνδου Α' καὶ ἐπισκόπου τοῦ Grosswardein καὶ τοῦ Graziani Ἰταλοῦ, γραμματέως τοῦ καρδινάλιου Commendonι, λεγάτου τοῦ Πάπα ἐν Πολωνίᾳ, συγχρόνων ἀμφοτέρων τοῦ Βασιλικῷ. Ἐξετάζει ἐπίσης κατ' ἀντιπαράθεσιν καὶ τὴν ἀφήγησιν περὶ Βασιλικῷ τοῦ Φιλίππου Μελάγχθωνος καθὼς καὶ τὰ περὶ τοῦ τίτλου τοῦ Παλατινοῦ δι' οὗ ἐκοσμεῖτο ὁ Βασιλικὸς. Καταλήγει δὲ διαμφισθητῶν δι' εὐφροῦς κριτικῆς τὰς περὶ Βασιλικῷ ὡς ἀπαταιῶνος καὶ ἀγύρτου ἀφηγήσεις τῶν βιογράφων, φέρων ὡς μαρτύρια τοὺς λόγους τοῦ Μελάγχθωνος, Sommer καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐξῆραν τὸ Βασιλικῷ τὴν ἀγχίνειαν, τὸ κάλλος τοῦ σώματος, τὴν στρατιωτικὴν ἀνδρείαν, τὴν παιδείαν καὶ λοιπὰς ἀρετάς.

Ἐν λεπτομερείᾳ δὲ ἀναγράφει τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν εὔρεσιν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ βιβλίῳ περὶ Βασιλικῷ δημοσιεύσεων, ἐν αἷς καὶ τὰ περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ μεταλλίου τοῦ Βασιλικῷ, ἣν παρέλαβεν ἐκ συγγράμματος τοῦ Δημητρίου Στοῦρδζα «περὶ νομισμάτων καὶ μεταλλίων τῆς ἡγεμονίας τῆς Ρουμανίας», ἐκδοθέντος ἐν Βιέννῃ τῷ 1874.

Ἐν εἴδει ἀγγελίας δὲ ἀγγέλλει ἐν τέλει τῶν προλεγομένων ὅτι συναθροίσας ἄπειρα μνημεῖα ἀφορῶντα τὸν Ἰάκωβον Ὀλυμπιδάριον Παλαιολόγον, ὃν προεμνημονεύσαμεν, δι' ὧν διαλευκαίνονται σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ τυχοδιωκτικοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, εἰς ὃν ὁ Sommer ἀφιέρωσε τὸν βίον τοῦ Ἰακώβου Βασιλικῷ, θέλει δημοσιεύσει προσεχῶς.

Ἐν γένει δ' εἰπεῖν τὸ δημοσίευμα τοῦτο τοῦ κ. Λεγρὰνδ εἶνε πολῦτιμον, καὶ διότι ὑπέκρινε τὴν μελέτην περὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου προσώπου, καὶ διότι προσήνεγκεν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ πᾶν ὅ, τι διετέλει τῶς δυσεὔρετον εἰς τοὺς θέλοντας νὰ μελετήσωσι περὶ τούτου, τὰ μέγιστα διευκολύνων διὰ τῶν σημειώσεων καὶ προλεγομένων περαιτέρω ἐρεύνας.

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

Ἐχουν μεγάλην ὁμοιότητα τὰ ἀνόητα καὶ καλοδεμένα βιβλία μὲ τοὺς μαρούς καὶ καλοενδεδυμένους ἀνθρώπους.

*

Εἶν' ἄδικος ὁ θάνατος π' ἀγάπην θανατόνει.

*

Ὅστις ἕνεκα περιστάσεων τινων δὲν χάνει τὸν νοῦν του—αὐτὸς δὲν ἔχει νοῦν διὰ νὰ χάσῃ.